

† Matej Cigale.

Véliko soboto, 20. dan aprila zjutraj je na Dunaji umrl c. kr. vladni svétnik Matej Cigale. *) —

Ta smrt je smrt jednega najmarljivejših in najzaslužnejših slovenskih sinov. Življenje Cigaletovo je bilo neprestano delo in trud okolo slovenskega jezika, kateremu je postavil dvojen dom: véliki nemško-slovenski slovar Wolfov in pa znanstveno terminologijo. A postavil mu je še tretji dom: usposobil ga je za urade, udomačil ga v najvišje, to je pravno in državno življenje. Za to poslednje je res živel Matej Cigale. On je vseh štirideset let svoje moške dobe dan za dnem odbiral, likal in čistil jezik za rabo pravnikom. In mi vsi smo gledé pravniskega jezika njegovi učenci, četudi, žal, nismo zajemali naravnost iz del njegovih. Umrl je zlasti torej nam pravnikom. Uže 1862. leta je pisal dr. Razlag v svojem „Slov. Pravniku“: „Prva zasluga — da se pri nas na

*) Porojen je bil dne 2. septembra 1819. l. v Dolenjih Lomih pri Črnem vrhu. V šolo je hodil l. 1830. v Črnem vrhu, od 1831.—33. leta pa v Idriji. Gimnazijo je pohajal v Gorici od 1833.—39. leta, v prvih treh letih drugi, v poslednjih prvi „praemifer“, osobito sloveč latinec. Ostal je še naslednji dve leti v Gorici na filozofiji. Leto 1841./42. prebil je v Ljubljanskem semenišči, l. 1842./43. v Gradci in leto po tem na Dunaji na vseučilišči. V semenišči je našel Slovence in jél se zanimati za slovenščino, do dobrega se je nje, hrvaščine in češčine naučil na Dunaji, občujoč s Petrom Kozlerjem in z mladimi Slovani. Tu je tudi spisal svoje prvo delce za „Novice“ l. 1845., in bil je to popis prve avstrijske razstave na Dunaji za cesarja Ferdinanda. Dopršivši 1846. l. jus, nastopi C. 1847. l. sodno praktiko v Gorici pri mestno-deželtnem sodišči (tribunale civico-provinciale). Tu sta z avskultantom Ant. Mažgonom napravila prvi uradni prevod po naročilu grofa Stadion, tržaškega gubernatorja, prevod občinskega ustava. Z novim

Slovenskem olajša oskerbljevanje pravosodja častitim sodnikom in narodu samemu — ide gospodu Matevžu Cigaletu, c. kr. ministerialnemu spisovavcu kot uredniku slovenskega za nas neprecenljiv zaklad zaderžajočega državnega zakonika, kateri je s svojim dvanajstletnim trdom izkerčil pot tudi za to stran narodnega delovanja, za kar mu tukaj v svojem in gotovo tudi v imenu svojih rojakov izrekujem gorečo zahvalo.“ Koliko več iskrenega spomina je pokojniku dolžan današnji „Slovenski Pravnik“!

Začel je Cigale za slovenske pravnike živeti uže 1848. leta. Tedaj so navdušeni rodoljubi bili osnovali „slovensko društvo v Ljubljani“ z namenom, da bi gojilo domači jezik in književnost njegovo. Takoj se je to društvo tudi lotilo prevajanja avstrijskih zakonikov. Dva odbora sta bila v to postavljena. V enem je kriminalni aktuvar Anton Mažgon največ delal za prevod držav-

letom 1848. šel je C. v Celovec in tu pri notranjem-avstrijskem in primorskem sodišči apelacijskem opravil preskušnjo za sodnika. A pošli so mu tedaj novčni pomočki vsi, in ker so tudi podporščine avskultantom, na katere se je prej zanašal, bile zaradi prevratnih dogodkov povsod ustavljene, popustiti mu je bilo državno službo. Udal se je zato pozivu, ki mu je došel iz Ljubljane, naj prevzame uredništvo novega časnika „Slovenije“. Urejeval je „Slovenijo“ od dné 1. julija 1848. l. do sredi septembra 1849. l. Ta čas je bil tudi tajnik „slovenskemu društvu v Ljubljani“, katero je zastopal v začetku 1849. l. v Pragi na shodu češko-moravskih „slovanskih lip“. Začetkom meseca oktobra 1849. l. bil je C. poklican na Dunaj in uže dné 25. janularija definitivno imenovan za ministerijalnega koncipista v uredništvu državnega zakonika, kjer je ostal do svoje smrti. Z najvišjim odlokom z dné 30. decembra 1866. l. prejel je naslov in značaj ministerskega tajnika, a z najv. odlokom z dné 28. februvarija 1883. l. naslov in značaj vladnega svétnika. Poročen je bil od l. 1855. z gospó Marijo, rojeno Pačesovo iz Prage, ki mu je bila ves čas skrbna družica. Bolezen je nosil C. v sebi uže mnogo let, dobivši jo po mnenji zdravnikov od preobilega dela, katerega mu ni nikedar bilo zadosti. Skoro vsako leto je moral zadnje čase za nekaj tednov ostajati doma v sobi. Nazadnje je, dasi videti čvrst v lice, usahnil. Pokopan je med nebrojnimi grobovi na daljnem Dunaji.

ljanskega zakonika, v drugem odboru pa se je Cigale trudil okolo kazenskega zakonika. Kar se je zakonov tako preložilo, tiskano

Cigale

je bilo potem v listih „Slovenije“, kjer je še urednik Cigale popravil kako stvarco; državljansk zakonik je tu natisnen do § 620.

Rodoljubno zanimanje za razvoj slovenskega pravnškega jezika se mu je izpremenilo v resen poklic, ko je Cigale bil pozvan na Dunaj. Malo poprej je z ustavo z dne 4. marcija 1849. l. tudi slovenski narod bil dobil svoj glas v javnem življenji in pravico samosvojega jezika. Nobeden jezik ni se niti tedaj pravični vladi videl premalo razvit za javno rabo, in izdana je bila za pravosodnega ministra Bacha cesarska naredba, naj prične izhajati občni državni list za zakone in vlado v vseh deželnih jezikih, v vsakem z isto pravotno močjo. Tudi je pravosodno ministerstvo sklicalo julija meseca 1849. l. na Dunaj komisijo, katera naj bi slovanskim jezikom avstrijskim ustanovila juridično-politično terminologijo, tako da bi zadostovala potrebam novega zakonodavstva in nove uprave, da bi najprej služila pri urejanji državnega zakonika, potem pa bila tudi pripraven pripomoček v praksi sploh. Sestala se je ta komisija prvič na Dunaji dne 1. avgusta 1849. l. Izmed Slovencev so bili pozvani dr. Fr. Miklošič, vseučiliški profesor in uradnik dvorske knjižnice, dr. Matija Dolenec, odvetnik na Dunaji, in iz Ljubljane uže imenovani A. Mažgon, ki pa ni prišel, ker ga je bila preje smrt dohitela. Po nasvetu ostalih dveh udov Slovencev je bil za tem poklican iz Ljubljane Cigale. Ko je došel na Dunaj, uže je delovala komisija v petih odsekih; vsako slovansko „narečje“ (češko, poljsko, malorusko, slovensko ter ilirsko-srbsko) je imelo svoj odsek. Bil pa je še šesti odsek, da je pripravljajl gradivo, katero je bilo prevesti. Kar se je v odsekih preložilo, to se je potem praviloma vsako popoldne prečitajlo v zborujoči komisiji. Vsak član je imel o sleharni besedi pravico, da je pripomnel kaj, a končno sodbo o izrazu je izrekel vender samo dotični odsek. Cigale se je komisije udeleževal od dne 12. oktobra dalje ter je slovenski del južno-slovanske terminologije zdelal in uredil s pomočjo J. Navratilovo. Prišla je ta terminologija na svetlo 1853. leta s Cigaletovim predgovorom z dne 16. aprila 1853. l. Južni Slovani so sicer bili za to, da bi se terminologijski slovar izdal za vse jezike v jedni knjigi, a severni Slovani so bili za vsakosebne izdave in šele potem za skupno izdavo. Naposled je odločilo ministerstvo, naj se za prvo tiska češko-slovaška, za njo poljska in maloruska posebna izdava, da pa je, kakor to izrecno želé dotični odseki, z južnoslovanskimi jeziki počakati, dokler se ne izda jeden slovar,

ki bode paralelno obsegal vseh pet, oziroma šest terminologij. Izšle so res posebne izdave za severne jezike, ali skupnega terminologijskega slovarja vsem slovanskim jezikom še današnji dan nimamo. Izginila je iz zalog tudi južnoslovanska terminologija. „Zlasti po krepkem prizadevanji gosp. doktorja Matije Dolenca, dvornega in sodnega pravdosrednika na Dunaju“ — piše Cigale v omenjenem predgovoru — „(se je) vender to doseglo, da so bile tri južnoslavjanska narečja v jeden zvezek natisnjene, nekaj za to, da bi se s tim bližnja njih sorodnost očitno kazala, nekaj pa za to, da bi se tu nasvetovani pravoslavni izrazi in izreki vzajemno podpirali, opravičevali in dopolnjevali.“

V tem pa je Cigale bil tudi že imenovan začetkom 1850. l. za slovenskega urednika „občnemu državnemu zakoniku in vladnemu listu za avstrijsko cesarstvo“. Iz prva je bil ta posel odločen uže tedaj slavnemu jezikoslovcu dru. Fr. Miklošiču, kateri ga je bil pa samo zato prevzel, da zastopi pot kakemu nesposobniku. Ko torej spozna Cigaleta in njegove vrline, odpove se sam tej službi ter v odpovedi nasvetuje namesto sebe Cigaleta. Ta je bil tudi res potrjen, iz prva sicer samo začasno, tako da je uže prvi list državnega zakonika z dne 1. novembra 1849. l. on „imprimoval“. Odslej je bil oficijalni prelagatelj Dunajske vlade ne samo za zakone, naredbe in ukaze, ampak tudi za uradne tiskarnice, n. pr. poštne, poštno-hranilnične, vojaške i. dr., katere v občenji rabimo vsak dan. Prememb je seveda mnogo doživel z državnim zakonikom. Najpoglavitnejša je bila tista, ki jo je ustanovil cesarski patent z dne 27. decembra 1852. l., št. 260. drž. zak. Po njem je počenši z l. 1853. na Dunaji izhajal samo nemški državni zakonik z jedino pravotnim tekstom. Deželni zakoniki pa so imeli po dva oddelka; prvi oddelek je obsegal dvojezično tiste zakone in razglase iz državnega zakonika, ki veljajo za dotično deželo, drugi oddelek pa deželne zakone in ukaze deželnih oblastev. Slovenske prevode za prvi oddelek je prirejal Cigale na Dunaji, in pošiljali so jih v litografijah v Gradec, Celovec, Ljubljano in Trst. Tako je bilo do konca 1859. l. Bili so torej od novembra 1849. l. do konca 1859. l. od Cigaleta poslovenjeni vsi zakoni in razglasi, tičoči se slovenskih deželá, med njimi nekateri jako obsežni in važni zakoni, kakor zakon o menicah, oba kazensko-pravdna reda, kazenski zakonik

z l. 1852. (izdan nemško-slovenski l. 1853. tudi posebe), pravilniki sodne oblasti, zakoni o sodniškem delovanju zunaj pravde, rudarski, gozdarski, obrtniški zakon i. t. d. Po cesarskem patentu z dne 1. januarja 1860. l. drž. zak. št. 3 so se slovenski prevodi hipoma skrčili. Odpravil je namreč ta patent deželne zakonike, in samo tiste razglase, za katere bi različna ministerstva pri vsakem posebe izrečno ukazala, samo tiste je bilo za nemške občine nemški, za druge občine pa zopet v njihovem jeziku posebe tiskati in občinam ob državnih stroških dajati. Državni zakonik pa se je izdajal, kakor poprej, samo nemški. Tako obsega slovenski letnik 1860 samo 72 razglasov na 108 straneh, nemški državni zakonik istega leta pa jih šteje 280 na 525 straneh. Sreča je, da med razglasi ni nobenega posebno važnega zakona. V tem času je tudi v Celovci prenehalo tiskanje slovenskih prevodov. (Prim. sploh več o tem Cigaletov sestavek v „Prav. slov.“ z l. 1870. str. 5.) — Naslednje leto začeli so zopet v natiske, občinam namenjene, jemati vsak razglas, bodisi zakon, ali ukaz, kateri je veljal za dotično deželo, in tako so zopet vsi novejši zakoni od 1861. l. do 1869. l. prevedeni na slovenski jezik. Še le zakon z dne 10. junija 1869. l. drž. zak. št. 113. je uredil razglašanje zakonov in ukazov, kakor se vrši še današnji dan po „državnem zakoniku za kraljevine in dežele v državnem zboru zastopane“ v vseh (8) jezikih, ki so navadni po teh deželah. Za deželne zakone in razglase deželnih oblastev pa veljajo ali prejšnji patenti ali pa novejši zakoni.

Ta doba je dolga doba. Niti pravnik je lahko ne pretehta, ako je posebe ne preudarja. Na tisočine je v teh štiridesetih letnikih razglasov, na tisočine prevodov Cigaletovih! Koliko truda, koliko duševnega npora! A pomisliti je nam še, da je Cigale prevajal na jezik, kateremu je moral on sam sproti iskati pravniskih in državno-znanskih izrazov in rêkel. Pomisliti je, da je osobito v začetku njegovega uradništva nova doba rodila tudi nekoliko takega prava, za katero niti nemško zakonodavstvo in slovstvo ni imelo utrjenih izrazov, da pa tisti čas slovenska literaturica niti ni imela slovarja, razen preprostega Murkovega. Tudi so do tedaj zakonski propisi bili objavljeni zgol z nemškim jezikom. Tisto malo, kar je bil Vodnik prevel, bilo je pogubljeno, in izmed večjih prevodov je bil znan le baje Metelkov prevod

„postave za col in državino samoprodajo“ z l. 1837. Urednik slovenskega državnega zakonika in oficijalni prelagatelj je torej moral pričeti čisto iz novega. Bila je to velikanska naloga, in le velikan vztrajnosti, kakeršen je bil Cigale, ki je poleg tega gojil v svojem srcu vedno živ plamen ljubezni za slovenski napredek, v glavi pa imel zdrav jezikoslovni razum, — le tak mož dovršil jo je tako, da imamo sedaj skoro*) jedino po njem razvit pravniški jezik, ki povse zadostuje za slovensko uradovanje in javno življenje.

Tudi prevod občnega državljanskega zakonika, ki ga je ministerstvo l. 1853. izdalo na svetlo v malo izvodih, delo je v mnogočem Cigaletovo. Mažgonov zgoraj omenjeni prevod bil je došel do § 620.; od tod do konca ga je dohnal dr. Josip Krajnc, profesor na vseučilišči Graškem, in potem predložil ministertvu, katero je vse gradivo izročilo v pregled uredniku državnega zakonika. Cigale je res, nekoliko s pomočjo Luke Svetca, Krajnčev rokopis predelal in popravil po mnoga mesta. — Začetkom 1887. l. pa je Cigale priredil in dogotovil drug, nov prevod obč. drž. zak., in sicer po terminologiji državnega zakonika in v slovenščini, kakeršna nam služi dandanes. Oznanil ga je sam uže vlani v „Slov. Pravniku“ št. 3., vendar pa se mu ni izpolnila želja, da bi bilo delo tiskano za njegovih živih dni.**)

Živel je res Matej Cigale tesno s slovenskimi pravniki, blag jim prijatelj, četudi ne tovariš. Osobito ga je veselilo pravno-literarno delovanje naše. Zastavil je peró tudi sam, tako n. pr. v „Prav. slov.“ l. 1862. o menicah, l. 1870. o slovenskih prevodih, v „Slov. Pr.“ l. 1888. o svojem „grajanskem zakoniku“. Često je pravnikom tudi dajal jezikoslovne svéte po „Novicah“. Jako je bil zadovoljen, da se je ustanovilo v Ljubljani pravniško društvo, in pripravljen je bil, da bi sodeloval pri društveni izdavi slovenskih zakonov. Še na društvenem shodu dne 17. aprila čuli smo njegovo pismeno poročilo do društva, da je voljan pripomoči, „če mu dopusti zdravje“. Tedaj pač ni nikdo mislil, da nam ga vzame še isti véliki teden!

*) Sotrudnika sta mu po neke čase pri uredništvu bila Fr. Levstik (ko je bil na Dunaji; njegov je n. pr. prevod zemljeknjižnega zakona) in prof. J. Stritar.

**) Tiskani v drž. tiskarnici, a menda ne izdani so njegovi „Primeri odlokov, vpisov in potrdil o vpisih v zemljeknjižnih rečeh“. Na Dunaji, 1888,

Da je bilo Cigaletovo življenje še na mnogo drugo stran trudovito in plodovito, to kazati prepuščamo drugim. Večji del ga pripada, kakor smo videli, nam pravnikom. On sam pa je imel od svojega truda in dela najmanj koristi. Tudi ne verjamemo, da bi veličastvo svetá bilo moglo izvabiti tega skromnega, plemenitega in značajnega moža od tihega dela, h kateremu je bilo • uprav njega treba. Tem večjo in izvenredno ceno ima torej njegov nesebični trud, tem lepši je spomin njegov, ki se bode obnavljal z vsakim rodом med nami!

Dr. Majaron.

„Legitimatio ad causam“ pa „legitimatio ad processum.“

Da se razločno ustanovita pojma *legitimatio ad causam* (legitimacija za stvar) in *legitimatio ad processum* (legitimacija za pravdo), to je toli važnejše, ker se s tema legitimacijama pravno popolnoma različno ravna, in se ž njima vsled njunega različnega pravnega značaja tudi različno ravnati mora.

Legitimacija v širšem pravniskem pomenu nam znači oni pravni položaj kake osebe, v katerem ima ta pravico do kakega pravnega delovanja v širšem pomenu besede. Legitimacija *ad causam* pomenja isto, kakor upravičenje kake osebe za tožbo (za zagovor) v materialnem smislu besede proti določenemu tožencu (tožitelju) in je torej izkaz, da pravica, za katero se kedo poganja v tožbi (v ugovoru), pristoji uprav zoper določenega toženca (tožitelja)¹⁾. N. pr. pri tožbi za povračilo posojila je tožiteljeva legitimacija *ad causam* pojasnjena z izkazom, da je posojilo, o katerem je govor, uprav toženemu tožencu odštel, — pri *rei vindicatio*, da je reč, do katere trdi tožitelj lastninsko pravico, uprav v posesti toženčevi, — pri negatorni tožbi, da uprav toženec sega v lastninsko svobodo itd. itd. — S tožiteljevo legitimacijo *ad causam activa* je toženčeva legitimacija *ad causam passiva* sama ob sebi združena, in če ni óne, ne more biti té.

¹⁾ Unger, *System des österr. Privatrechtes*, 2. Bd., S. 461.